

مقدمه

از زمان‌های بسیار دور درمان بیماری‌ها با استفاده از گیاهان مورد توجه انسان بوده است. خواص و اثرات دارویی گیاهان به تدریج از نسلی به نسل دیگر به صورت تجربی انتقال یافته و به دلیل اثرات جانبی برخی داروهای شیمیایی، کاربرد گیاهان دارویی افزایش قابل ملاحظه‌ای پیدا کرده است. نیاز به مواد اولیه گیاهی سبب شده است این گیاهان در تجارت جهانی اهمیت اقتصادی بسیار زیادی داشته باشند. کشورهای مختلف در تولید و صادرات فرآورده‌های حاصل از گیاهان دارویی در حال رقابت هستند و این موضوع روز به روز در حال گسترش است. در صنعت تولید دارو گیاه اسفرزه دارای اهمیت می‌باشد. اسفرزه یکی از گیاهان مهم و با ارزش در جهان است که از بذر و پوسته آن به طور وسیعی بهره‌برداری می‌شود و در تولید ترکیبات ملین داروسازی کاربرد دارد. گیاه اسفرزه در مناطق مختلفی از کشور پراکنش دارد که به قزوین، منجیل، همدان، مهران، بهبهان، شوش، شوشتر، بین بوشهر و شیراز، کرمان، جیرفت و سرچاه خراسان میتوان اشاره نمود.

مشخصات گیاه‌شناسی اسفرزه

اسفرزه با نام علمی (*Plantago ovata*) از خانواده (plantaginaceae)، گیاهی یک‌ساله، بدون ساقه یا دارای ساقه بسیار کوتاه و پوشیده از تارهای نرم می‌باشد، ارتفاع آن ۷-۳۰ سانتی‌متر، دارای برگ‌های باریک و دراز، سنبله‌ها استوانه‌ای یا تقریب مدور و یا تخم مرغی هستند. پنجه‌ها معمولاً از قسمت تحتانی گیاه رشد می‌کنند. این گیاه دارای ریشه راست به طول ۲۰-۳۰ سانتیمتر می‌باشد که عموماً روی آن ریشه‌های جانبی فراوانی دیده می‌شود. این گیاه از خانواده پلانتاژیناسه می‌باشد. این گیاه دارای دانه‌های بسیار کوچکی است که وزن هزار دانه آن ۱/۱-۱/۹ گرم می‌باشد.

جدول ۱- مشخصات گیاه‌شناسی اسفرزه

اسفرزه، اسپرزه، اسبرزه، اسفیدش، اسپغل، سفیدخوش، شکم‌پاره، قارنی‌بارخ، قارنی‌باروق	نام فارسی
Psyllium	نام انگلیسی
<i>Plantago ovata</i>	نام علمی
plantaginaceae	خانواده

اسفرزه

PTMP/SK/R&D/A/ Psyllium 01 /07062021

شکل ۱- آشنایی با بوته، برگ، گل و بذر گیاه اسفرزه

کاشت

اسفرزه در خاک‌های شنی سبک و یا شنی لومی با زهکش خوب بهترین رشد را دارد. به علت ریز بودن بذرهای این گیاه لازم است که بستر کشت نرمی فراهم شود. به همین خاطر بسته به نوع بافت خاک و ادوات در دسترس باید اقدام نمود. بهتر است برای تعیین میزان دقیق بذر لازم برای کشت درصد جوانه‌زنی بذر در آزمایشگاه با کشت در پتریدیش تعیین شود. ضدعفونی نمودن بذر با قارچکش‌های موجود برای جلوگیری از بروز بیماری‌های قارچی در بذر و گیاهچه باید انجام شود. برای کشت مقدار بذر لازم در هکتار در شرایط مختلف با یکدیگر متفاوت است. این مقدار بین ۶-۱۲ کیلوگرم بذر خالص در در هکتار می‌باشد. گزارش شد که مناسب‌ترین میزان مصرف بذر ۸ کیلوگرم در هکتار می‌باشد و مصرف بالاتر از این مقدار کاهش عملکرد دانه را موجب می‌شود. برای کشت بذر در صورتی که امکان کشت با وسایل مکانیزه وجود نداشته باشد میتوان

اسفرزه

PTMP/SK/R&D/A/ Psyllium 01 /07062021

بذر را با روش دستپاش در مزرعه کشت کرد. از آنجا که بذر آن ریز می‌باشد، بهتر است بذر مورد نیاز را در زمان کاشت با خاک آره و یا شن مخلوط نمود. تحت شرایط ایده‌آل رطوبت کافی و دمای محیط ۱۰-۲۰ درجه سانتیگراد بذر در طول ۵-۸ روز بعد از کاشت جوانه می‌زنند.

شکل ۲- مزرعه اسفرزه

داشت

به دلیل قابلیت‌های ذاتی این گیاه، آن را میتوان در شرایط دیم کشت نمود. اگر زمان کشت طوری تنظیم شود که دوره رشد این گیاه با بارندگی‌های منطقه‌ای همزمانی داشته باشد، امکان برداشت اقتصادی بذر وجود دارد. چنانچه در مناطق کم باران، در طول رشد امکان آبیاری وجود داشته باشد، تولید به بالاترین مقدار افزایش می‌یابد. در هندوستان در مناطق کم باران ۵-۶ بار آبیاری مرسوم است.

اسفرزه

PTMP/SK/R&D/A/ Psyllium 01 /07062021

این گیاه از لحاظ نیازهای کودی گیاهی کم توقع می‌باشد و به کودهای شیمیایی وابستگی زیادی ندارد. معمولاً در شرایط دیم و کم باران کود فسفات‌دار ۵۰ و کود نیتروژن‌دار و پتاسه هر کدام ۲۵-۳۰ کیلوگرم در هکتار برای حصول تولید مناسب‌تر مفید خواهند بود.

برداشت

برای جمع‌آوری محصول این گیاه که همان بذر آن می‌باشد در زمانی که رنگ سنبله‌ها متمایل به قهوه‌ای شده است باید اقدام نمود. برای جلوگیری از ریزش محصول در اوایل روز صبح قبل از اینکه سنبله‌ها در اثر تابش نور خورشید خشک شوند باید بذر برداشت شود. برداشت با دست و همانند برداشت در محصول زیره انجام می‌شود. در هندوستان به عنوان یکی از کشورهای تولید کننده دانه اسفرزه تولید تا ۱۰۰۰ کیلوگرم در هکتار و در اغلب آزمایشات انجام شده در ایران ۵۰۰-۸۰۰ کیلوگرم در هکتار گزارش شده است.

شکل ۳- برداشت دستی دانه اسفرزه

اسفرزه

PTMP/SK/R&D/A/ Psyllium 01 /07062021

منبع

دری، محمد علی. (۱۳۹۶). اسفرزه (*Plantago ovata*) گیاه دارویی و صنعتی مناسب برای زراعت در استان گلستان. گلستان: سازمان تحقیقات، ترویج و آموزش کشاورزی

تعاونی پترو تمدن مهام پارس

PTMP/SK/R&D/A/ Psyllium 01 /07062021

